

## SXEDIO.29B

**9-14.9.1570:** ΔΡΑΜΑΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΓΡΙΩΝ ΣΦΑΓΩΝ ΠΟΥ ΑΚΟΛΟΥΘΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ

Ένας από τους στρατιώτες που πολεμούσαν στον προμαχώνα Ποδοκατάρο στη Λευκωσία, την ώρα της κατάληψης της πόλης από τις δυνάμεις του Λαλά Μουσταφά, ήταν ο Φαμπριάνο Φαλκέτι, ο οποίος συνελήφθη μάλιστα αιχμάλωτος από τους Τούρκους και πωλήθηκε ως δούλος στην τιμή των **16** Σεγκίνς.

Ο Φαλκέτι ήταν αυτόπτης μάρτυρας της δολοφονίας του τοποτηρητή Νικόλαου Δάνδολου.

Αργότερα όταν ελευθερώθηκε έγραψε στο Δόγη της Βενετίας επιστολή στην οποία αναφέρθηκε στις δραματικές στιγμές που έζησε κατά την κατάληψη της Λευκωσίας (Εξέρπτα Σύπρια σελ **80**).

Η μαρτυρία του είναι σύντομη αλλά χαρακτηριστική:

"Στις **9** Σεπτεμβρίου την αυγή οι Τούρκοι βρίσκονταν ήδη πάνω στα τείχη, αφού σκαρφάλωσαν σ' αυτό ήσυχα από το βράδυ από τους δρόμους που είχαν κατασκευάσει, χωρίς να γίνουν αντιληπτοί από τους στρατιώτες μας και μας επετέθησαν ξαφνικά ώστε δεν μπορέσαμε να προβάλουμε παρά μικρή αντίσταση στην πρώτη τους επίθεση.

"Αλλά οι στρατιώτες μας υποχώρησαν σε θέση που κατασκεύασε ο Κάπτταιν Παλάζο, όπου συνάντησαν τον εχθρό.

"Και από εκεί οι Τούρκοι δεν θα προχωρούσαν περισσότερο μέσα στην πόλη εάν δεν ορμούσε εναντίον μας μια άλλη μεγάλη δύναμη του εχθρού που όπως αντιλαμβάνομαι μπήκε από ένα άλλο προμαχώνα.

"Σκότωσαν πάρα πολλούς από τους άνδρες μας, ανάμεσα στους οποίους ήταν ο διοικητής, ο αδελφός του και ο Κάπτταιν Παλάζο.

"Καμιά αντίσταση δεν ήταν δυνατή κι ένας έτρεχε εδώ και άλλος εκεί.

"Βρήκα ασφάλεια με άλλους **25** από τους άνδρες μας, στην Πλατεία των Σαλίνων, όπου είχε συγκεντρωθεί μεγάλος αριθμός ευγενών.

"Κάναμε μια νέα θέση για λίγο και όταν καταλήφθηκε η πλατεία με μεγάλες απώλειες από την πλευρά μας, υποχωρήσαμε στη Μεγάλη Πλατεία, όπου βρίσκονταν οι αρχηγοί στα άλογα με τον Επίσκοπο και πολλούς άλλους.

"Εδώ δημιουργήσαμε μια νέα θέση, αλλά χάσαμε έδαφος και υποχωρήσαμε προς το παλάτι του Σινιόρ Ντάντολο, όπου τον βρήκαμε μαζί με τον Επίσκοπο.

"Οι πόρτες έκλεισαν και όταν έφθασαν οι Τούρκοι για να βάλουν εναντίον μας, τους φωνάξαμε από τα παράθυρα ότι παραδινόμαστε.

" Δεν συγκατατέθηκαν, αλλά ο Σινιόρ Ντάντολο άφησε ελεύθερο ένα Τούρκο αιχμάλωτο και τον έστειλε να πει στον Πασά ότι παραδινόμαστε με όλες μας τις δυνάμεις και να τον παρακαλέσει να διατάξει τους άνδρες του να μη μας σκοτώσει.

"Ο πασάς έστειλε σημείωμα στο Γενίτσαρο που θα μας συνελάμβανε αιχμαλώτους.

"Αρχισαν τους σκοτωμούς και κατά τη σφαγή σκοτώθηκε ο Σινιόρ Ντάντολο και ο Επίσκοπος συνελήφθη μαζί με πολλούς άλλους".

Ενας άλλος που είδε και έζησε πολλά κατά την κατάληψη της Λευκωσίας ήταν ο μηχανικός Τζιοβάννι Σοζώμενο, γεννημένος στη Λευκωσία, αλλά με προγόνους ιταλικής καταγωγής.

Ο Σοζώμενο, ο οποίος συνελήφθη για ένα διάστημα από τους Τούρκους, αλλά δραπέτευσε, περιέγραψε αργότερα το μακελειό της Λευκωσίας σε αφήγηση του που δημοσιεύθηκε στην Μπολόνια της Ιταλίας σαν κατέληξε εκεί το **1571**. Αναφέρει ο Σοζώμενο (**Excerpta Cypria**, σελ. **81**):

"Η τελευταία επίθεση έγινε στις **9** Σεπτεμβρίου και άρχισε την αυγή με τρομακτική ένταση και με αμέτρητο αριθμό ανδρών, ώστε οι επιθέσεις δεν

χαλάρωναν ποτέ και οι τέσσερις προμαχώνες δέχθηκαν ταυτόχρονη επίθεση.

"Στο Ποδοκατάρο, ο Καραμάν Πασά ηγήθηκε των στρατευμάτων της Καρμανίας.

" Στο Κωσταντζου ήταν ο Μουζαφέρ Πασά και οι άνδρες του.

"Στο Δαβίλα και την Τρίπολη ήταν ο Μουσταφάς και ο Αλή Πασάς, ένας από τους διοικητές οκτώ Γαλέρων του στόλου.

"Όλοι αυτοί ηγήθηκαν ταυτόχρονα των τεσσάρων άγριων επιθέσεων.

"Οι αμυνόμενοι στο Κωσταντζο, Δαβίλα και Τρίπολη απέκρουσαν τις επιθέσεις και απομάκρυναν τον εχθρό χωρίς να του επιτρέψουν να ανέβει.

"Η σφαγή ήταν μεγάλη και από τις δυο πλευρές, αλλά περισσότερη από την πλευρά τους Τούρκους.

" Στο Ποδοκατάρο εν τούτοις κανένας, είτε από τους διοικητές είτε από τους στρατιώτες δεν ήταν σε κατάσταση που χρειαζόταν για ένα τόσο μεγάλο αγώνα και έτσι οι Τούρκοι μπόρεσαν να καταλάβουν την πλατφόρμα (στηθαίο).

"Οι λίγοι Ιταλοί που βρίσκονταν εκεί αγωνίστηκαν ερρωμένα, αλλά κατακομματιάστηκαν μαζί με τους ευγενείς.

" Αλλά ο κόσμος και οι άλλοι που είχαν σγκεντρωθεί την τελευταία στιγμή συμπεριφέρθηκαν πολύ άσχημα.

"Ορισμένοι από αυτούς διέφυγαν προς την επαρχία.

"Όταν ο Γκοτζούτορ το πληροφορήθηκε έτρεξε μαζί με τους αδελφούς του, το Συνταγματάρχη Παλάζο και άλλους για βοήθεια του προμαχώνα.

"Παρ' όλον ότι έφθασε αργά, προσπάθησε με ανδρεία να οδηγήσει τον εχθρό πίσω, αλλά ο αριθμός τους ήταν τόσο μεγάλος ώστε σκότωσαν όσους είχαν καταφθάσει.

Ο άλλος προμαχώνας κρατήθηκε μέχρι που οι Τούρκοι πέτυχαν να μπουν με τη βία από μια πόρτα μέσα στην πόλη και τους προσήγγισαν από τα νώτα.

" Ακολούθησε ένα τρομερό θέαμα. Οι δυστυχείς υπερασπιστές δολοφονούνταν άγρια ευρισκόμενοι μεταξύ δύο πυρών και μη γνωρίζοντες προς τα πού να στραφουν και να ζητήσουν καταφύγιο.

"Εν τούτοις λίγοι από αυτούς γλύτωσαν διά μέσου του εχθρού και έτρεξαν προς την πόλη και δημιούργησαν νέες θέσεις μαζί με μερικούς πολίτες.

"Ήταν επίσης μερικοί άλλοι, αλλά όταν είδαν το μέγεθος του αριθμού των Τούρκων και τη σφαγή των ανδρών μας έστριψαν και με κανένα τρόπο δεν μπορούσαμε να τους κάνουμε να αντισταθούν.

"Ακόμα αυτοί έστρεφαν τα όπλα τους εναντίον εκείνων που ήθελαν να αντιμετωπίσουν τον εχθρό.

"Ακολούθησαν συγκρούσεις στους δρόμους και τις πλατείες χωρίς τάξη και χωρίς ηγέτες.

"Η σφαγή κράτησε μέχρι τις τρεις το απόγευμα.

"Εκείνοι που αντιστάθηκαν σκοτώθηκαν.

"Εκείνοι που παραδόθηκαν αιχμαλωτίστηκαν.

"Στο τέλος έφθασε και ο Πασάς στην πόλη.

"Βλέποντας τη μεγάλη σφαγή και το μεγάλο αριθμό ενόπλων τόσο στην Πλατεία του Παλατιού όσο και αλλού διέταξε τους άνδρες του να σταματήσουν τις μάχες και εξέδωσε διαταγές παράδοσης υποσχόμενος να χαρίσει τη ζωή σε όσους θα παραδίδονταν.

"Πολλοί το έκαναν. Οι ευγενείς που γλύτωσαν ήταν μόνο γύρω στους **25** με μικρό αριθμό πολιτών".

Μια άλλη μαρτυρία για την κατάληψη της Λευκωσίας προέρχεται από τον Ενετό ιστοριογράφο Πάολο Παρούτα. Η ιστορία του εκδόθηκε μετά το θάνατο του το **1605 (Exerpta Cypria σελ. 96)**.

Αναφέρει ο Παρούτα:

"Οι διοικητές της πόλης, για να δώσουν θάρρος στους στρατιώτες και τον πληθυσμό, διέδωσαν ότι είχαν πληροφορίες πως κατέφθανε Ενετικός στόλος με ενισχύσεις.

"Και αυτή η διάδοση έγινε τόσο πιστευτή, ώστε πολλοί διατείνονταν πως είδαν τους Τούρκους να

μετακινούν τα κανόνια και να λύουν την πολιορκία, ενώ περίμεναν να δουν στα γύρω βουνά τις φωτιές που θα ειδοποιούσαν για την άφιξη του στόλου.

"Ο Λαλά Μουσταφά μετά τις αποτυχίες να καταλάβει τα τείχη με έφοδο, έστειλε το στρατό του νύκτα, για να αιφνιδιάσει τους πολιορκημένους που σχεδίαζαν αντεπίθεση την επομένη ημέρα.

"Μη περιμένοντας την νυκτερινή επίθεση έπεσαν στον ύπνο. Και στον ύπνο τους έπιασαν οι Τούρκοι που ανέβηκαν στον προμαχώνα Κωστάντζο.

"Οι πολιορκημένοι νόμισαν ότι οι νυκτερινοί θόρυβοι στο τουρκικό στρατόπεδο οφείλονταν στις ετοιμασίες για λύση της πολιορκίας.

"Οι στρατιώτες μεταξύ ύπνου και τρόμου, δεν ήταν σε θέση να αντιδράσουν

"Οι πρώτοι σκοτώθηκαν, ενώ οι άλλοι τράπηκαν σε άτακτη φυγή προς το εσωτερικό της πόλης.

"Πολίτες και στρατιώτες συγκεντρώθηκαν στην Πλατεία, στην οποία δεν είχαν ακόμα φθάσει οι Τούρκοι, γιατί αντί να προχωρήσουν στο εσωτερικό, έκαμαν επιθέσεις στους άλλους προμαχώνες από τα νάτα.

"Ο Πασάς του Αλέππο, αφού μπήκε στην πόλη από τον προμαχώνα Τρίπολη, προχώρησε κατά μήκος των τειχών, εξουδετερώνοντας τις φρουρές.

"Αφου εξουδετέρωσε και την φρουρά του προμαχώνα Μπαρμπάρο στράφηκε προς την Πλατεία, όπου βρίσκονταν και τα Ανάκτορα.

"Διέταξε να φέρουν τρία κανόνια από τα τείχη που άρχισαν να σφυροκοπούν τους αμυνόμενους στην πλατεία.

"Πολλοί κατέφυγαν μέσα στα ανάκτορα, ενώ άλλοι που δεν μπόρεσαν, σκόρπισαν σε διάφορες κατευθύνσεις, άλλοι για να σκοτωθούν και άλλοι για να συλληφθούν.

"Ο πασάς του Αλέππο, αφού περικύκλωσε το παλάτι, έστειλε απεσταλμένο για να υποσχεθεί ότι θα χάριζε τη ζωή σε όσους θα παραδίδονταν.

"Αλλά μόλις άνοιξαν οι πόρτες οι Τούρκοι όρμησαν μέσα και σκότωσαν όσους βρίσκοταν στο παλάτι-ευγενείς, ιερωμένους, πολίτες και στρατιώτες.

"Στη συνέχεια οι Τούρκοι περιέρχονταν την πόλη λαφυραγωγώντας τα σπίτια, καταστρέφοντας, βιάζοντας και σκοτώνοντας χωρίς διάκριση.

"Συνολικά οι Τούρκοι σκότωσαν εκείνη την ημέρα κάπου **20.000** ενώ όσοι σώθηκαν οδηγήθηκαν σα σκλαβοπάζαρα".

Στην ιστορία του πλέμου μεταξύ Βενετίας και Τουρκίας, που έγραψε ο Πιέτρο Κονταρίνι, και δημοσιεύθηκε το **1572**, (*Travels in the Island of Cyprus*) **Cio. Maritis** σελ.**169**, μετάφραση στα αγγλικά από τον **Claude Delaval Cobham, CBG, Zeno Bouksellers & Publishers, London 1971**) περιέχονται συνταρακτικές λεπτομέρειες για την πολιορκία της Λευκωσίας:

"Στις **8** Σεπτεμβρίου ο Μουσταφάς διέταξε κάθε πλοίο που βρισκόταν στις Αλυκές να αποβιβάσει **100** άνδρες. Ετσι την ίδια ημέρα, κάτω απο τις διαταγές του Αλή, έφθασε έξω από τη Λευκωσία δύναμη από **20.000** στρατιώτες.

"Στις **9** Σεπτεμβρίου έκαναν ταυτόχρονη επίθεση εναντίον των τεσσάρων προμαχώνων.

"Οι υπερασπιστές κατόρθωσαν να αποκρούσουν το πρώτο κύμα των επιθέσεων και να αποθήσουν τους στρατιώτες πριν μπορέσουν να ανεβούν στο κρηπίδωμα.

"Οι απώλειες ήταν τρομερές αλλά τελικά οι Τούρκοι κατόρθωσαν να μπουν στον προμαχώνα Ποδοκατάρο. Εκεί έγινε τρομερή σφαγή.

"Οι άλλοι προμαχώνες κράτησαν μέχρι που οι Τούρκοι μπήκαν στο κέντρο της πόλης και έκαμαν επίθεση από τα νώτα.

"Ακολούθησε τρομερή σφαγή όσων είχαν επιζήσει.

"Κανένας δεν βρισκόταν για να αναλάβει την αρχηγία και στους δρόμους και τις πλατείες

συνεχίζονταν οι σφαγές μέχρι τις έξη το απόγευμα.

"Όσοι πρόβαλλαν αντίσταση σκοτώνονταν. Οι άλλοι έγιναν σκλάβοι.

" Τελικά μπήκε στην πόλη ο Μουσταφάς.

" Ακόμα υπήρχαν υπερασπιστές με όπλα στο χέρι, κυρίως στην πλατεία του Παλατιού.

"Ο Μουσταφάς διέταξε το στρατό του να σταματήσει τη μάχη και κάλεσε τους χριστιανούς να παραδοθούν με την υπόσχεση ότι θα τους χάριζε τη ζωή.

"Πολλοί παραδόθηκαν. Άλλοι μη θέλοντας να συλληφθούν σκλάβοι προτίμησαν να πεθάνουν πολεμώντας.

" Τελικά έμειναν ζωντανοί και συνελήφθησαν μόνο **25** μέχρι **30** ευγενείς".

Ο Αντζελο Καλλέπιο (*Excerpta Cypria* σελ. 122, μετάφραση Αντρου Παυλίδη "Η Κύπρος ανά τους αιώνες σελ. 370), μοναχός του Τάγματος του Αγίου Δομινίκου, αυτόπτης μάρτυρας των διαδραματισθέντων, περιγράφει μεταξύ άλλων και τα πιο κάτω δραματικά στη Λευκωσία και ιδιαίτερα τις στιγμές πανικού που ακολούθησαν την είσοδο των Τούρκων στην πόλη:

"Προς θλίψη μας οι Τούρκοι κατάφεραν να εισχωρήσουν βίαια. Σε μια πλευρά όρμησαν άγρια μέσα στην πόλη, σε άλλη πήγαν να επιτεθούν εναντίον των ανδρών που προάσπιζαν τον προμαχώνα Κονστάντζο, στον οποίο εισήλθαν από την πλευρά της πόλης. Οι στρατιώτες μας περικυκλώθηκαν και κατεσφάγησαν.

"Πολλοί από τους πολίτες αμύνθηκαν γενναία.

"Πολλοί από τους στρατιώτες της υπαίθρου και οι περισσότεροι από τους άλλους χωρικούς, βλέποντες το μέγα πλήθος των εχθρών και τον αριθμό των νεκρών, τράπηκαν σε φυγή με άναδρο τρόπο.

"Ούτε οι δικές μας παρακλήσεις ούτε οι διαταγές των διοικητών τους είχαν τη δύναμη να τους κάνουν να σταματήσουν και να αντιμετωπίσουν τον

εχθρό.

"Αυτό που δεν ξένισε ήταν ο αριθμός αυτών των αχρείων που κατέβηκαν μέσω των πολεμίστρων, για να βγουν από την πόλη και στη βιασύνη τους να δραπατεύσουν, έπεσαν στην παγίδα.

"Γίνονταν μάχες στους δρόμους και τις πλατείες, αλλά χωρίς οποιουδήποτε είδους πειθαρχία.

"ΣθENAρη άμυνα προεβλήθη στην περιοχή των Αγίων Πέτρου και Παύλου, μπροστά από τον καθεδρικό ναό των Ελλήνων, και σε δυο στενά δρομάκια κοντά στην κατοικία του Ελληνα Επισκόπου.

"Και εδώ σκοτώθηκαν πάρα πολλοί Έλληνες μοναχοί και ιερείς, και επίσης, όπως λέγεται, δύο Επίσκοποι.

"Πήγαμε να βρούμε τον κύριο Τούτιο Κονσταντζο για να αναλάβει ως αρχηγός και καθηγητής μας και έχοντας τώρα συγκεντρώσει κάποιο αριθμό ανδρών, κινηθήκαμε προς την πλατεία.

" Εκεί συναντήσαμε ένα πλήθος χωρικών που έφευγαν τρέχοντας και που απακαρδίωσαν τη συνοδεία μας.

"Ο αιδεσιμότατος ηγούμενος των Καρμηλιτών και εγώ πήραμε ένα μεγάλο σταυρό και τους παροτρύναμε, όσο το δυνατό πιο επίμονα, τώρα απευθυνόμενοι στο πεζικό, τώρα τους ιππείς.

" Αλλά παρ' όλον ότι αφιερώσαμε δυο ολόκληρες ώρες αγορεύοντας σ' αυτούς, και θέτοντας ενώπιον τους όλα τα δεινά που θα ακολουθούσαν, πολύ λίγα πετύχαμε.

"Και αυτό για δυο λόγους: Ο ένας ήταν διότι ο πασάς, βλέποντας την τρομακτική σφαγή, τους κάλεσε να παραδοθούν και να σώσουν τις ζωές τους.

"Πολλοί ανόητοι μεταξύ μας τον πίστεψαν και κατέθεσαν τα όπλα, απογυμνώνοντας τους εαυτούς των από αυτό, το οποίο χρειαζόνταν για την άμυνά τους.

" Ο δεύτερος (λόγος) ήταν διότι κάποιος δαίμονας ή άλλος έβαλε μέσα στην καρδιά των Ιταλών και των Ελλήνων (την επιθυμία) να ανοίξουν ορμητικά



την Πύλη Μπέμπα και να διαφύγουν προς τα βουνά και την Κερύνεια.

"Μόλις άνοιξε, πολλοί έσπευσαν έξω, αλλά πολλοί σκοτώθηκαν από το τούρκικο ιππικό, άλλοι συνελήφθησαν αιχμάλωτοι και άλλοι απέδρασαν.

"Ο Τζιοάν Φιλίππο Λουζινιάνο διέφυγε στους λόφους μαζί με τον Κ. Φλάτρο ντε Φλάτρι, τον Τζανέττο ντε Νόρες, τον Εκτορα τον γιο του και τον Αλφόνσο Βραγαδίνο.

"Στο μεταξύ λίγοι γενναίοι άνδρες με μεγάλα ξίφη υπεράσπισαν την πλατεία Πισάνι και εκείνην του ανακτόρου.

"Νομίζω ότι η μάχη πρέπει να διήρκεσε κάπου επτά ή οκτώ ώρες".